

Сучасні міжнародні відносини: теорія і практика

УДК 327.57

ББК 66.061

ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИНАХ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

О. І. Бойчук

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76018, Івано-Франківськ, вул. Т.Шевченка, 57;
тел. +38 (096) 30 99 635, e-mail: orest.boichuk@gmail.com*

В дослідженні виступає спроба структуризації методологічних підходів до визначення понять пов'язаних з політикою пам'яті в Польщі та Німеччині, її ознак та впливу цього явища на двосторонні польсько-німецькі відносини. В процесі наукової розвідки зазначено, що незважаючи на інтенсивність використання цієї сфери як у Польщі так і в Німеччині, простежується певна хаотичність та непослідовність до даної категорії.

Ключові слова: *«політика щодо минулого», історична політика, політика пам'яті, Польща, Німеччина, польсько-німецькі відносини.*

Історична політика все частіше досліджуються під кутом різних наук: політології, історії, міжнародних відносин, соціології. Науковці намагаються охарактеризувати дане явище з погляду методології приналежності до конкретної науки. Активно дане явище простежується і в публічному житті країн.

Так згідно Ж. Мінка, в останніх роках «було помічено неприховане використання історичного інструментарію в керуванні деякими державами не для того (як це було, наприклад, коли використання конфліктної минувшини слугувало парі Міттеран/Коль (іде мова про німецько-французьке порозуміння – прим. авт.)) щоб покращувати відносини [...], а для того, щоб мобілізувати електорат тієї чи іншої партії або коаліції навколо намічених цілей [чи то – прим. авт.] символічних [чи то – прим. авт.] войовничих вимог на внутрішній арені та у взаємодії із зовнішнім світом» [9, с. 16].

Питанню історичної політики в українській науці присвячено чимало праць. Слід згадати О. Волянюка [3], В. В'ятровича [2], Л. Зашкільняка [4], Ю. Зерній [5], Г. Касьянова [6], А. Киридон [7], Л. Нагорну [10], В. Расевича [1], В. Солдатенка [32]. Даний перелік не є вичерпним. Принагідно відзначимо також Вісники Інституту національної пам'яті [12], на сторінках якого публікуються праці, присвячені питанню історичної політики.

В академічній думці України не має досі єдиного підходу до визначення історичної політики. Як зазначає Л. Нагорна, це пов'язано зі специфікою даного явища та його інтердисциплінарністю, а «домовленості у міждисциплінарному спілкуванні гуманітаріїв – явище нечасте» [10, с. 113]. Г. Касьянов у своєму дослідженні наголошує на хаотичності підходів до визначення історичної політики українському науковому дискурсі [6, с. 113-114]. Л. Нагорна [10, с. 118] та Г. Касьянов [6, с. 124-125] розрізняють два концептуальні підходи до політики в сфері історії – політика пам'яті та історична політика. Так, згідно з ними, політика пам'яті – це процес конструювання бачення минулого в суспільстві, а історична політика – це цілеспрямоване використання минулого в політичних цілях задля здобуття електорального чи будь-якого іншого капіталу. Обидва науковці із застереженням ставляться до використання як терміну «історична політика», так і до самого процесу втручання в історію в політичних цілях. Л. Нагорна наголошує навіть на тому, що історична політика – це відгалуження політики пам'яті [10, с. 110-115].

Л. Нагорна та Г. Касьянов схильні до використання терміну «політика пам'яті». Схожі думки з даного приводу має російський науковець А. Міллер [8].

Історична політика вже кілька років активно використовується в наукових дебатах. Як зазначає К. Вуйчіцький [31, с. 12] та Й. Андрухович-Скшеба [13, с. 17], важко точно окреслити дату початку використання цього терміну в польській науці. Р. Траба [25, с. 876] та Й. Андрухович-Скшеба [13, с. 17] подають 2004 рік. Проте зараз це невід'ємний термін у дослідженнях як стану двосторонніх відносин з країнами сусідами, так і відношення суспільства в середині країни до свого минулого. Г. Касьянов наголошує, що вперше сам термін з'явився у 60-70-х рр. [6, с. 117].

Термін «історична політика» викликав багато інтерпретаційних проблем для дослідників. І хоча сам феномен відомий і визнаний, проте в науковому дискурсі він ще не має загального визначення. У науковому дискурсі Німеччини є, принаймні, кілька понять, тісно пов'язаних з ним, але два з них найчастіше з'являються: політика пам'яті (нім. Erinnerungspolitik) [32, с. 14] та політика щодо минулого (нім. Vergangenheitspolitik) [21, с. 205]. Інколи також використовують термін «культура пам'яті» (нім. Erinnerungskultur) [26; 17].

Всі вони функціонують паралельно і часто розглядаються як синоніми. Кожна наука постулює власні значення та відмінності. Аналізуючи праці польських авторів, можемо вказати на деякі спільності. Наприклад, соціологи більш схильні використовувати термін «політика пам'яті», а політологи все частіше схилиються до терміну «історична політика». У польській мові обидва терміни – це калька з інших мов [8, с. 7].

Історична політика походить від німецької «історичної політики» (нім. *Geschichtspolitik*). Вважається, що термін набув популярності у вісімдесятих роках двадцятого століття, і вперше був використаний в науковому дискурсі вченим Х. Мейєром на з'їзді німецьких істориків в Трієрі в 1986 році [28, с. 3]

В основному, дефініція була використана дослідниками, що займаються питаннями ХХ століття і швидко набрала негативної конотації. Відзначимо також, що використовувався даний термін у дебатах німецьких істориків щодо оцінки національного соціалізму (нім. *Historikstreit*) у вісімдесятих роках ХХ століття в Німеччині.

Даний термін вказував переважно на навмисну інструменталізацію історії в політичних цілях і для конкретних досягнень. На той час він майже завжди використовувався в негативному сенсі [28, с. 7-9].

Польські наукові кола беруть до уваги два поняття: «історична політика» та «політика щодо минулого». Й. Андрухович-Скшеба також пов'язує виживання поняття «історична політика» або «політика щодо минулого» з німецьким терміном «*Geschichtspolitik*» та «*Vergangenheitspolitik*», відповідно [13, с. 18]. Саме поняття в німецькій літературі з'явилося набагато раніше, а власне одразу по завершенню Другої світової війни. Згідно з її науковими пошуками, «політика історичної пам'яті» як термін був впроваджений до польської наукової думки М. Чіховским [13, с. 18]. Такої ж думки дотримується К. Вуйчіцкі у своїх наукових розвідках [31, с. 17].

Зауважимо, що згідно з німецьким журналістом та публіцистом А. Міксом [22], термін у ФРН зараз рідко вживаний. «Принагідно відзначимо, що на даному історичному етапі, в німецькій науковій думці зрідка використовують термін «історична політика (нім. *Geschichtspolitik*)» [...]. Це пов'язано з його значенням. У ФРН, яка була створена після Другої світової війни, цей термін вживався для окреслення подій, пов'язаних з бачення злочинів заподіяних нацистами, а також окреслення їхньої політики як внутрішньої, так і зовнішньої в контексті пошуку винних за ці злочини» [13, с. 17]. Впровадження в практичний вимір даного феномену в Німеччині, пов'язують з діяльністю уряду Г. Коля [29; 29]. Г. Коль маючи історичну освіту, вирішив використати історичну проблематику для підтвердження свого політичного успіху [6, с. 118]. Детально розглянув походження та еволюцію феномену Г. Касьянов [6]. Йшла мова про те, щоб патріотизм чи суспільна ідентичність німецько-

го народу не будувалися лиш на визнанні вини за злочини Третього Рейху. Як зазначає А. Міллер, «історична політика» (нім. Geschichtspolitik) в даному значенні була закрита [8].

В сучасній же німецькій науці набагато частіше вживається термін «культура пам'яті» (від німецького слова «Erinnerungskultur») або термін «політика щодо пам'яті» (нім. Vergangenheitspolitik) [22]. Принагідно звернемо увагу, що політика щодо минулого та політика щодо пам'яті вживаються в одному і тому ж значенні [14; 30; 31].

Й. Андрухович-Скшеба у своїй праці «Історична політика в Польщі та Німеччині після 1989 р.» використовує термін «історична політика». Згідно з її баченням, «історична політика» – це відображення історії або інтерпретація історії відповідно до актуальної політичної ситуації в країні. Відзначимо, що це поняття достатньо добре окреслює історичну політику та ми можемо використовувати його для нашого подальшого наукового опрацювання. Водночас, в монографії Й. Андрухович-Скшеба наводить і інші поняття історичної політики [13, с. 18-21].

Так, згідно з нею, історична політика – це також процес чи тенденція в політиці, які полягають на визнанні впливу історії на сучасні політичні проблеми чи на процеси діяльності існуючих та побудови майбутніх програм, які стосуються бачення минулого [13, с. 38]. Йде мова про те, що це є концепційний аспект історичної політики. Історична пам'ять та її функціонування мають певний програмовий базис, згідно з яким відбувається її провадження в суспільстві. Наступна дефініція, яку подає авторка, має стосунок до формування свідомості суспільства загалом, а також його окремих ланок. Мається на увазі окремого індивіда чи окремої спільноти. Згідно з нею, історична політика – це процес творення історичної свідомості суспільства, ціллю якого є об'єднання суспільства навколо запропонованих політичних програм.

В запропонованому нею визначенні може бути присутній аспект пропаганди. Водночас це визначення показує негативні аспекти історичної політики. Для об'єднання суспільства політичні партії чи політичні лідери можуть використовувати історію у «правильному» для себе контексті, для того щоб збільшити число свого електорату.

Процес формування «правильного» бачення історії інколи не має нічого спільного з об'єктивними фактами, які часто політичними ланками можуть використовуватися для власних політичних цілей. Практичним прикладом використання історичної політики є вплив державних органів на формування шкільних програм, які є дотичними до історичних дисциплін. Іншим прикладом може слугувати вибір історичних персон та історичних подій для назв вулиць, площ тощо.

Крайнім прикладом історичної політики є пряме фальшування історії та історичних фактів, або маніпуляції з глорифікацією історичних постатей, організацій чи подій. В Польщі в період існування ПНР таким прикладом можна вказати ситуацію з приводу повстання у Варшавсь-

кому Гетто в 1945-1946 рр. Р. Кобиляж пише, що Радянська влада для закріплення своєї легітимності, мусила перебудувати світогляд польського населення. Для перебудови світогляду, Радянська влада використовувала глорифікацію потрібних для неї людей [19, с. 178-190].

М. Гавін, віце-директор Музею Варшавського повстання, подає бачення історичної політики як сфери, що пов'язана із закордонною політикою держави. У своїй статті в тижневику «Жиче» (Życie) 2000 року, М. Гавін бачить історичну політику як інструмент власної інтерпретації історичних фактів та подій, яким користуються демократичні режими для досягнення політичних цілей [22, с. 43].

М. Чіхотський, колишній директор Європейського центру у Варшаві «Натолін», визначає історичну політику як явище саме по собі. Історична політика функціонує в кожній країні й вона завжди є відмінною [22, с. 48]. Іншими словами історична політика використовується державою для об'єднання суспільства чи для створення бачення «свій»-«чужий», використовуючи для цього необхідні інструменти та потрібний фактаж. В реаліях Польщі, термін «історична пам'ять» є певного роду випадковим і відображає процес пошуку власного минулого. З цього випливає, що існування самого інституту чи інструменту «історична політика» є важливішим для існування суспільства ніж його визначення [22, с. 51].

Історична політика – процес посилення громадського обговорення чи зацікавленості про минуле як в середині країни, так і за кордоном, за допомогою різних інституцій як державних, так і приватних [22, с. 51].

Історична політика Польщі це передусім є комплексом дій, які націлені не тільки на закиди з боку центральної влади. Це передусім боротьба за історичну правду, боротьба за місце Польщі та поляків в Європі [22]. Таке бачення історичної політики відображає прагматичний характер її використання та спрямоване на формування іміджу країни за кордоном. За допомогою інструментів дипломатії, держава на міжнародній арені та у двосторонніх відносинах намагається вибудувати свою схему минулого та подати у кращому світлі своє минуле. Водночас в такому твердженні існує небезпека. Практичне маніпулювання історичною пам'яттю створює прецедент суб'єктивного трактування та її інструменталізації під окрему політичну силу. Політичні сили підтасовуючи факти історичного минулого можуть використовувати суб'єктивний підхід до бачення історії.

Л.М. Ніяковський подає своє бачення історичної політики як діяльності, що може бути свідомою або не свідомою, постійною і покроковою або випадковою. В його праці використовується термін «політика пам'яті».

Згідно Л.М. Ніяковського, політика пам'яті – це різного роду діяльність політиків, урядовців, що мають формальні повноваження, ціллю яких є встановлення, ліквідація чи перегляд змісту суспільної пам'яті.

Згідно з ним національна політика пам'яті в певній мірі є співставна з діяльністю пропаганди. Держава через свої органи прагне до зміни суспільної пам'яті своїх громадян, щоб зміцнити свою легітимність [22, с. 73]. Пропаганду у сфері політики пам'яті здійснюють як демократичні уряди, так і тоталітарні. Пропаганду можна визначити як процес контролю потоків інформації, керування суспільною думкою чи маніпулювання переконанням суспільства. Національна політика пам'яті, в такому випадку, може розглядатися як процес контролю над інформацією, яка є в суспільстві [22, с. 73]. Таким прикладом може бути політика польського уряду щодо вживання терміну в закордонних ЗМІ «польські концентраційні табори» або так званого неправильного історичного коду (пол. *wadliwy kod pamięci*) [16].

К. Концка, котра спробувала розібратися з питанням історичної політики в Польщі, зазначила, що «... питання історичної пам'яті після отримання Польщею незалежності весь час піддавалося змінам» [17, с. 61]. Автор вважає, що не йшла мова про те, кого пам'ятати та що, але йде зміна підходів до проблеми історичної політики. Історична політика та дискусії пов'язані з минулим мають місце в трьох сферах: в політиці, в академічних дебатах та в середовищах інтелектуалістів [17, с. 63-66]. Під інтелектуалістами автор розуміє людей, котрі творять різні дебати в суспільстві при допомозі свої творів. Йде мова про письменників, публіцистів чи осіб, котрі мають суспільне визнання [17, с. 64].

У Польщі опісля розпаду Радянського Союзу та падіння комуністичної ідеології виділяються певні тенденції до історичної політики. Так, як зазначає М. Сариуш-Вольська, майже всі питання, котрі мають стосунок до минулого pojawiaються в публічних дискусіях та проводяться в основному за допомогою людей, які пов'язані з політичними партіями чи політикою загалом [24, с. 15-16]. Незалежно від стану наукової розробки чи рівня дослідження історичної тематики фахівцями, потужність дебатів з приводу історичних фактів, як правило, будуються та підсилюється політиками. Не меншу роль в процесі, що схоже з позицією А. Киридон, відіграють засоби масової інформації [24, с. 15]. Проте, на відміну від А. Киридон М. Сариуш-Вольська відзначає, що роль медіа є другорядною та зауважує, що важливість у дискусіях найбільше припадає на сучасні соціальні мережі: «варто підкреслити, що в добу бурхливого розвитку соціальних медіа, значення їх традиційних відповідників: радіо, телебачення та преси (друкованої – *прим. авт.*) є набагато меншим» [24, с. 18]. Далі вона зазначає, що Інтернет є досконалим інструментом у руках політиків для впливу на людей та їхнє бачення історичних подій [24, с. 18].

К. Концка, підкреслюючи роль політиків у дискусіях про минуле, наводить «емоційний спір» про книгу Я.Т. Гроса [17, с. 60]. Принагідно відзначимо, що роль йде про винищення польським населенням євреїв у Польщі. Так, К. Концка зазначає, «що в дебаті (з приводу винищення

євреїв польським населенням – *прим. авт.*) домінували політичні аргументи» [17, с. 60]. Така сама ситуація, на думку К. Концки, відбувається зараз з «викинутими солдатами» (*żołnierzy wyklęte*). Так в процесах глобалізації «викинутих солдатів» та в суспільних дебатах на цю тему найбільшу вагу відіграють середовища політиків [17, с. 71].

У процесах творення історичної політики можемо побачити, що політики відіграють важливу роль. Проте, відзначимо, що політик має на меті одне – це отримання влади. Тому в дебатах з приводу історичних подій вони часто викривлюють історичні факти. Постає тоді очевидне питання, чому в процесі творення історичної політики роль арбітра та модератора не припадає на фахівців?

К. Концка подає досить цікаве бачення з цього приводу на прикладі Польщі, зазначаючи, що для цього «існує декілька причин» [17, с. 61]. Так, першою та скоріш за все однією з найголовніших (в Україні та Німеччині також – *прим. авт.*) є герметичність фахового середовища. Принагідно відзначимо, що таку ситуацію Німеччина мала лише в 50-х рр. XX ст. До даного висновку прийшли польська дослідниця А. Вольф-Повенська [29] та американський дослідник А. Гаїсен [15].

Принагідно звернемо увагу на термін «культура пам'яті». Так, А. Вольф-Повенська вважає, що це еволюційний розвиток політики щодо минулого, котрий характеризується тим, що певні проблемні сторінки історії не переглядаються та не піддаються критиці з моральних причин. Йде мова про ситуацію в Німеччині щодо відношення до нацизму. Це так зване негласне правило як у суспільному, так і політичному житті [29, с. 332].

М. Лучевський та П. Беднаж-Лучевська досліджували зіставлення термінів «культури пам'яті» та «історичної політики». Вони зазначають, що ці два терміни є співзначними та окреслюють процес в Німеччині після об'єднання з приводу минулого, котрий вони називають «політика щодо минулого».

Культуру пам'яті та історичну політику вищезгадані автори розуміють як процес та практичні дії, котрі формують розуміння людей щодо минулого [19, с. 19]. Під цим автори бачать повсякденну практику втручання суспільними акторами та політичними одиницями в просуванні певної історичної візії. До ознак даних процесів, автори відносять наступне: вибираються особливі історичні факти; інші історичні факти ігноруються; формуються антагонічні відносини між різними суспільними одиницями; формуються власні висновки щодо історичних подій.

Причому різниця між історичною політикою та культурою пам'яті виявляється в напрямку творення візії щодо свого минулого. Так, історична політика – процес формування візій з приводу свого минулого, котрий реалізується державою, т. зв. «top-down» або «state-led». На противагу, культура пам'яті – це процес формування візії з приводу свого

минулого, котрий реалізується суспільством, т. зв. «bottom-up», «society-driven» [19, с. 20].

Е. Вольфрум історичну політику бачить як поле діяльності політики, в рамках якої різні політичні актори об'єднують минуле та різні свої політичні інтереси, в подальшому борються за їх прийняття в суспільній думці [30, с. 58].

Принагідно відзначимо також думку з приводу цього поняття А. Вольф-Повенської, котра трактує це поняття через формування суспільної історичної пам'яті. Так за нею, історична політика – це свідомо діяльність політичного класу, метою котрої є творення візерунку історичної суспільної пам'яті [29, с. 10]. Як бачимо, обидва автори, які займаються проблематикою розвитку історичної політики в Німеччині, чітко визначають це як свідому діяльність різних акторів. Обоє зазначають, що суб'єктами історичної політики є еліти: політики, журналісти, інтелектуалісти та науковці.

К. Зімер у своїй праці подає культуру пам'яті як об'єднання різних культур, різних суспільних пам'ятей, котрі приймаються великою кількістю людей [33, с. 35].

Німецький історик К. Шьонговен вказує на те, що історія – це зброя в політичній війні за електорат та легітимізацію своєї влади. Історичну політику використовують не тільки авторитарні, але й демократичні режими. Спогади про минуле стикаються та піддаються критиці на межі поколінь. Йде мова про те, що спогади молодих людей, нового покоління вже не переобтяжені минулим, вони мають своє власне бачення [22, с. 35].

Використання історії в політиці, формування ідентичності нації та держави шляхом перекручування історичних подій призвело до ідеї формування кодексу використання історії. Дану думку висловив колега Р. Траби, німецький науковець Г.Г. Ган. У процесі провадження дослідження автор зазначив, що історична політика та політика пам'яті – ідентичні терміни [14, с. 147-149]. Г.Г. Ган зазначає, що все частіше використання історії в політичному дискурсі призводить до конфліктів між державами-сусідами [14, с. 155]. Саме це є основним аргументом автора у справі створення кодексу поведінки. Відзначимо, що автор вказав на необхідність, проте не вказав шляхів впровадження його ідеї.

Можемо зазначити, що в польській та німецькій академічній думці існує певна хаотичність підходів до досліджень, пов'язаних з даним процесом.

Історична політика – це процес інструменталізації історії державою чи політиками в політичних цілях. Використання історії відбувається як на законодавчо закріпленому рівні, так і при допомозі створення спеціалізованих інституцій, які відповідальні за формування історичних концепцій (Інститути національних пам'ятей). На противагу цьому терміну, політика щодо минулого – це процес, ініціатором якого є суспільство та

його одиниці. В даному випадку прийняття того чи іншого бачення історії має вирішуватись шляхом суспільних дискусій.

Відзначимо, що інструменталізація історії відбувається через закритість наукового середовища та обмеженість передачі наукових історичних досліджень до суспільства та його певного роду замкненість для суспільства. Основною причиною зростання звернень до історії в політиці та в суспільному житті є роль Інтернету, що пришвидшує поширення інформації. Зауважимо, що це призводить до певного роду фальшувань історичних фактів, скільки у випадку класичних ЗМІ відбувається редакція інформації та часткова перевірка її на достовірність. У випадку Інтернету є надлишок неперевіреної інформації. Ми погоджуємося, що тут є деривація понять, проте – це допомагає нам розрізнити два різнонаправлені процеси. Принагідно зазначимо, що термін «історична політика» окреслює процеси в країнах Центрально-Східної Європи. Політика щодо минулого притаманна процесам, котрі мають місце в Німеччині. Зазначимо, що не потрібно абсолютизувати даний підхід, адже не існує ідеальної концепції, однак її характеристика залежить від домінування ініціаторів у цьому процесі.

Література

1. Батурич, А. «Вспомнить все. С кем может поспорить Украину её история» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://focus.ua/society/359078/>.
2. В'ятрович В. Якою повинна бути політика національної пам'яті? Три складові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/volodimir-v-yatrovich/_yakoyu-povinna-buti-politika-nacionalnojipam-yati-tri-skladovi/410462.
3. Волянчук О.Я. Новітні візії політики пам'яті: державницький монолог vs демократичний полілог / О.Я. Волянчук // Національна та історична пам'ять. – 2012. – Вип. 2. – С. 177-186.
4. Зашкільняк Л. Історична пам'ять і соціальні функції історії у сучасному світі / Л. Зашкільняк // Україна – Європа – Світ. – Вип. 2. – 2009. – С. 156-159.
5. Зерний Ю. Державна політика пам'яті в Україні: Становлення та сучасний стан / Ю. Зерний // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3. – С. 41-51.
6. Касьянов Г. К проблеме дефиниций: историческая память, историческая политика / Г. Касьянов // Історія, пам'ять, політика, упор. Г. Касьянов. – К.: Інститут історії України НАН, 2016.
7. Киридон А. Політика пам'яті в умовах демократії: вшанування жертв геноцидів та масових убивств / А. Киридон // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2016. – С. 216-236.

8. Міллер А. Россия: власть и история / А. Миллер // «Pro et Contra». Журнал российской внутренней и внешней политики. – Вип. 3 (11). – 2007. – С. 6-24.
9. Мінк Ж. Європа та її «болісні» минувшини: стратегії історизування та їх використання в Європі / Ж. Мінк // Європа та її болісні минувшини; [пер. з фр. Є. Марічева]; авт.-упоряд. Ж. Мінк і Л. Неймайер у співпраці з П. Боннаром. – К.: Ніка-Центр, 2009. – С. 13-38.
10. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. / Л. Нагорна. – К.: ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. – 328 с. 31
11. Солдатенко В. Проблеми політики національної пам'яті та завдання її наукового забезпечення / В.Ф. Солдатенко // Національна та історична пам'ять: Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. – К., 2011. – Вип.1. – С. 7-25.
12. Національна та історична пам'ять. Політика пам'яті у культурному просторі: 36. наук. праць / гол. ред. Солдатенко Г. – К.: ДП «НВІЦ «Пріоритети». – Вип.: 1-8. – С. 2008-2013.
13. Andrychowicz-Skrzeba J. Polityka historyczna w Polsce i Niemczech po roku 1989 w wystąpieniach publicznych oraz publikacjach polityków polskich i niemieckich / O. Andrychowicz-Skrzeba / Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2014. – 701 s.
14. Hahn H.H. Polityka historyczna a stosunki binarodowe. Głos na rzecz stworzenia kodeksu zachowań polityce pamięci / H.H. Hahn, R. Traba // Polsko-niemieckie miejsca pamięci, t. IV: Refleksje metodologiczne. – W-wa: Scholar, 2013. – S. 146-161.
15. Huyssen A. Twilight Memories. Marking Time in a Culture of Amnesia / A. Huyssen. – New York–London: Rutledge, 1995. – 291 p.
16. “Interwencje” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/niemieckie_obozy_koncentracyjne/interwencje_msz/.
17. Kačka K. Polityka historyczna: kreatorzy, narzędzia, mechanizmy działania – przykład Polski / K. Kačka, J. Piechowiak-Lamparska, A. Ratke-Majewska // Narracje pamięci między polityką a historią. – Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu M. Kopernika, 2015. – s. 55-80.
18. Kobylarz R. Walka o pamięć. Polityczne aspekty obchodów rocznicy powstania w getcie warszawskim 1944-1989. / R. Kobylarz. - W-wa: Instytut Pamięci Narodowej, 2009. – 496 s.
19. Łuczewski M. “Wie soll man Erinnerungskultur und Geschichtspolitik in Polen und Deutschland untersuchen?” / M. Łuczewski, P. Bednarz-Łuczewska // M. Łuczewski und J. Wiedmann Erinnerungskultur des 20. Jahrhunderts: Analysen deutscher und polnischer Erinnerungsorte. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011. – s. 15-28.
20. Meier Ch. Eröffnungsrede zur 36. Versammlung deutsche Historiker in Trier, 8 Oktober 1986 / Ch. Meier // R. Augstein „Historikerstreit”. Die Dokumentation der Kontroverse um die Einzigartigkeit der

- nationalsozialistischen Judenvernichtung. – München: Piper Verlag, 1997. – s. 204-214.
21. Mix A. "Geschichtspolitik" heißt das Zaubermittel, mit dem Polens Regierung Patrioten erziehen will Zwei [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.berliner-zeitung.de/-geschichte/politik--heisst-das-zaubermittel--mit-dem-polens-regierung-patrioten-erziehen-will-zwei-vaterlaender-15638408>. – Назва з екрана.
22. Nijakowski L. Polska polityka pamięci: esej socjologiczny. / L. Nijakowski /. – W-wa: Wydawn. Akademickie i Profesjonalne, 2008. – 271 s.
23. Rozmowa z Bogusławem Sonikiem: Walka o Polskę, regiony i Europę [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.boguslawsonik.pl/aktualnosci/10382>.
24. Saryusz-Wolska M. Wprowadzenie / M. Saryusz-Wolska // Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka. – Kraków: 2009. – S. 5-39.
25. Traba R. Pamięć zbiorowa – rozważania o „historycznych możliwościach posługiwania się nowoczesnymi koncepcjami badania pamięci / R. Traba, S. Ciesielski, A. Marszałek // Wokół historii i polityki. Studia z dziejów XIX i XX wieku dedykowane Profesorowi Wojciechowi Wrzesińskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin. – Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 2004. – S. 23-40.
26. Wawrzyniak J. O związkach kultury pamięci i wyobraźni socjologicznej. / O.J. Wawrzyniak, H.H. Hahn, R. Traba // Polsko-niemieckie miejsca pamięci, t. IV: Refleksje metodologiczne. – Warszawa: Scholar, 2013. – S. 233-244.
27. Wilkiewicz Z. Geschichtspolitik, Gedächtnisorte und europäische Erinnerung im deutsch-polnischen Kontext. / Z. Wilkiewicz // Aktuelle Ostinformationen. – Vol. 43. – 2011. – S. 15-31.
28. Wolff-Powęska A. Polskie spory o historię i pamięć. Polityka historyczna/ A. Wolff-Powęska // Przegląd Zachodni. – Vol. 1. – 2007. – S. 3-18.
29. Wolf-Powęska A. Pamięć – Brzemie i uwolnienie. Niemcy wobec nazistowskiej przeszłości (1945-2010). / A. Wolf-Powęska / Poznań: Wyd. Zysk i S-ka, 2011. – 588 s.
30. Wolfrum E. Geschichtspolitik in der Bundesrepublik Deutschland. 1949–1989. Phasen und Kontroversen. / E. Wolfrum // P. Bock, E. Wolfrum. Umkämpfte Vergangenheit. Geschichtsbilder, Erinnerung und Vergangenheitspolitik im internationalen Vergleich. – Göttingen: 1999. – s. 3-16.
31. Wóycicki K. Niemiecki rachunek sumienia. Niemcy wobec przeszłości 1933–1945. / K. Wóycicki / Wrocław: Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe. 2004. – 254 s.

32. Zaborski M. Współczesne pomniki i miejsca pamięci w polskiej i niemieckiej kulturze politycznej. / M. Zaborski / Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 2011. – 366 s.
33. Ziemer K. Erinnerungs- und Gedenkkultur in Deutschland nach dem Zweiten Weltkrieg. / K. Ziemer // B. Rill. Nationales Gedächtnis in Deutschland und Polen. – München: Hanns-Seidel-Stiftung, 2011.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 13. 04. 2018 р.
Рекомендовано до друку д. політ. н., професором Цепендюю І. Є.,
д. політ. н., професором Бурдяк В. І. (Чернівці)*

THE POLICY OF HISTORICAL MEMORY IN POLAND-GERMANY RELATIONS: METHODOLOGICAL APPROACH

O. I. Boychuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;
tel. +38 (096) 30 99 635, e-mail: orest.boichuk@gmail.com*

Politics of history means the use of the past and narrations of the past for achieving political preferences. Of course, politics of history can be used for creations the identity of nation or society, also. Currently, the using history in political and social life is strongly high. Especially, the using history has observed in Poland. The purpose of this research – on case study Poland and Germany – to show the thoughts and views of Poland` and Germany` researchers towards understanding this process. Policy of past, mainly, is dedicated to looking on the process in this field and, also is discovered the role of society, it initiative. Policy of history is discovered the role of state in this process. Mostly, researches have a negative attitude towards state` intervention in this field. But, almost everyone are pointing out this intervention are playing crucial role for creation common identity among society. Policy of past, mostly is characteristic for Germany, as opposed to policy of history, which have a place in Central East Countries. The work shows two main approaches, which are different by initiators – state led and social driven. Also, the article is dedicated to analyzing why in the last time is so strongly interest among society and politicians, particularly in Poland.

Key words: *memory policy, policy of past, policy of history, Poland-Germany relations, Poland, German.*